

TEKST SUNNEV GRAN

Den gode Facebook- samtaalen?

Om Handke-debatten og
veien ut av en interessefri
offentlighet.

Om bidragsyteren	
SUNNEV GRAN er utdannet filolog og jobber som manusredigerer.	
HVORFOR ER DU (IKKE) PÅ FACEBOOK? 	Jeg er på Facebook fordi det er den beste offentlige møteplassen jeg vet om.

FOTO RUT K. ANESTAD

Den herredømmefrie dialogen må være idealet for den offentlige debatten, vil mange av oss si. Mens vi opplever polemikkene både i enveismediene og de sosiale mediene som stadig mer ampere og kranglete, fortsetter vi å heve en tynnslitt fane for den gode, konstruktive diskusjonen og de habermaske idealene, der deltakerne setter saklighet og krav til begrunnede argumenter foran personlige preferanser, ambisjoner og interesser.¹ Jeg tror mange Samtiden-lesere vil nikke samtykkende til dette, samtidig som vi er usikre på om et slikt ideal egentlig lar seg realisere. Og var det i grunnen noe bedre for Facebook og Twitter? Var ikke samfunnsdebattantene minst like rabiater på 1830-tallet, og kan ikke dessuten forestillingen om den gode samtalen være med på å tilsløre en virkelighet der taleretten og definisjonsmakten ikke er smurt tynt og jevnt ut over befolkningen?

HABER-MAS

I 2005, et knapt år før Mark Zuckerberg åpnet for at alle i verden som hadde fylt 13 år, kunne registrere seg som Facebook-brukere, inviterte Morgenbladet sine lesere til å stille spørsmål til nettopp den tyske filosofen Jürgen Habermas, mannen bak de sympatiske tankene om den gode, offentlige samtalen. «Skal din idé om herredømmefri dialog først og fremst forstås som en teoretisk redegjørelse for betingelsene for kommunikasjon og normfelleskap, eller er det hovedsakelig et praktisk ideal, som vi kan realisere i større eller mindre grad?» lød et av spørsmålene fra en norsk akademiker.² Habermas svarte at slagordet om en herredømmefri dialog henviser til at vi bare oppnår å lære noe når vi danner oss meninger i lys av bedre argumenter, og at vi alle kan skille mellom manipulering og fri meningsdannelse. Dette gjelder like mye i

politikken som i hverdagen, sa filosofen, og fortsatte i en slags avansert Klara Klok-stil: «I våre samfunn, der en rekke verdensanskuelser lever side om side, har den demokratiske viljesdannelsen som prosess, bare legitimitet fordi den gjør beslutninger avhengige av resultatet av forutgående meningsutvekslinger.»

Nå svarte du vel egentlig ikke på spørsmålet, Jürgen, ville jeg innvendt, om Habermas hadde vært min FB-venn. På Facebook ville jeg ha kunnet tagge ham og be ham utdype. Forutsetningen for all språklig kommunikasjon er for det første at vi hele tiden forstår hva den andre *vil* med det hen sier, ville jeg sagt. Alle må til enhver tid kunne bryte inn i samtalen og stille det samme spørsmålet som Morgenbladet-leseren: – Snakker du normativt eller deskriptivt nå? Det vil si, beskriver du verden slik du mener den er, eller slik du mener den bør være? I hvilken grad er vi i stand til å avsløre manipuleringer i dag, og hvis den herredømmefrie samtalen din er noe mer enn et luftig ideal, hvor hører du den i dag?

SINNENE I KOK

Ikke så mange av debattene jeg hørte på Dagsnytt 18 den siste uka, hadde preg av dialog, og forrige helgs 72 timers sammenhengende slagsmål på Facebook minnet i hvert fall lite om informert, saklig og herredømmefri samtale mellom likestilte borgere. Så lenge jeg har vært på Facebook, det vil si siden rett før Siv Jensen ropte «Morna, Jens!» høsten 2013, har jeg bivånet og deltatt i debatter om alle slags temaer der folk bokstavelig talt går fra konseptene sine, og det hele ender i munnhuggeri. FB-trådene er fulle av nedrige personangrep og usaklige ad hominem-argumenter, eller også like usaklig, støyende og dårlig begrunnet jubel og trampeklapp, og ikke minst avsporinger. Og de som tror det bare er islam og innvandringen som setter sinnene i kok, kan umulig ha fulgt godt med. Ta for eksempel vinterens Giske-rabalder og de rasende diskusjonene om Marte Michels *Hva visste hjemmefronten?* i fjor høst, eller Handke-debatten i 2014, som jeg snart skal komme tilbake til.

Når diskusjonene, ofte med mange kunnskapsrike, talføre akademikere og intellektuelle som deltakere, ender med blokkeringer

og kompromitterende skjermdumper mens deltakerne ligger tilbake og gisper etter luft, viser det vel at mange ikke mestrer den ideelle, habermaske diskusjonsformen? Ligger det i så fall noe i dette sosiale mediets spesielle format og struktur som gjør at vi forvandler oss til hooligans, hvis det er det vi gjør, eller har problemet sin rot i selve samfunnet slik det arter seg i den nye populismens tid, det vil si: Er de sosiale mediene rett og slett den perfekte arena for utfoldelse av mangel på dannelse?

Ikke helt sånn, vil jeg si, til begge deler. Kontrollen man har med hvordan man fremstiller seg og friheten til å ta utgangspunkt i egne personlige preferanser, ambisjoner og interesser, er i utgangspunktet et stort gode ved Facebook som ytringsplattform. Det ligger i formatet at vi ikke bare kan, men også må være subjektive og personlige. I en verden uten tydelige regler og rangordninger, uten ordstyrere og talerlister, står vi fremfor alt til ansvar for oss selv. Vi starter alle med den samme nakne veggen, vi velger vårt profilbilde, og herfra kan vi oppføre oss omtrent som det passer oss og omgås eller ikke omgås hvem vi vil, enten vi er navere eller statsministre der ute i den mer regulerte offentligheten. At vi alle også har godtatt de samme vilkårene med liten skrift fra plattformens eiere, vil jeg la ligge her, på samme måte som jeg forbigår de uforståelige algoritmene, FB-konversasjonens svar på været – det alle snakker om, men ingen kan gjøre noe med. Som en liten språkgruppe med bakgrunn i et forholdsvis egalitært, høyt utdannet samfunn, burde vi ha gode forutsetninger for å debattere saklig, hvis det er det vi vil drive med, på Facebook eller andre steder.

Å våge å prøve ut tanker uten å være sikker på om de holder og uten å vite noe om morgendagens værforhold, er å sette noe på spill, utsette seg for risiko. Her er vi på ett plan ved Habermas og plikten til å la seg korrigere av bedre argumenter, men det handler også om hvilke lyster vi har; hva slags bilde vi vil vise av oss selv, hvem vi vil bli likt av – og selvfølelse. En liten misforståelse, og veien er forunderlig kort fra lett passiar til gravalvor og låste posisjoner på et sted som synes som skapt for et mer ufor-melt, uhøytidelig ordskifte. Det er også pussig

For debattkongene er temaet underordnet, her gjelder det fremfor alt å finne en «dagens sak» med slagsmålpotensial.

å se hvor lite den intellektuelle prestisjen betyr fra det ene øyeblikket til det andre for mange åndsarbeidere og akademikere i sosiale medier. – Hallo, vi er på Facebook nå, sier de når noen vil vite hva de mener med et ord eller begrep de bruker, underforstått: Her og nå kjenner jeg meg ikke forpliktet av standarden jeg ellers følger. Eller man vrir seg unna med at man ikke har tid til å skrive en hel avhandling; at man ikke kan utdype fordi emnet er så *komplisert*. Denne intellektuelle slappheten er ofte lettere å avsløre i det uformelle, sosiale rommet enn i en avisartikkel. Fordi FB-samtalen er umiddelbar og foregår mellom personer som er tydelig situert i tid og rom, blir det i praksis umulig å holde på et klart skille mellom ytringen og den som ytrer seg. I FB-trådene kommer talen alltid fra en bestemt person som er til stede sammen med deg her og nå, og dette innebærer kropps-kontakt: Det er ikke mulig å ta ballen uten å komme i berøring med mannen.

HANDKE-DEBATTEN, ANTAGONISTER OG APOLOGETER

Noen ganger blir taklingene harde. Den 20. mars 2014 publiserte daværende operasjef Per Boye Hansen en kort oppdatering på Facebook: «The winner of the International Ibsen award 2014 is Peter Handke.» Hansen, som var juryleder for Den internasjonale Ibsenprisen, kunne umulig ha forestilt seg bråket som skulle følge kunngjøringen av årets pris til den østerrikske dramatiker Peter Handke. Posten fikk beskjedne 41 likes og en håndfull kommentarer som uttrykte begeistring og gode ønsker. Samme dag var forfatteren Karl Ove Knausgård blitt intervjuet i Dagbladet og roste prisutdelingen opp i skyene.

Det var neppe så mange utenfor de litterære miljøene som hadde fått med seg

nyheten da forfatteren Øyvind Berg fem dager etter publiserte en FB-oppdatering med tittelen «Utøya som idyll», der han raljerte over at juryen hadde valgt å overse Handkes sterke politiske engasjement på serbisk side under Bosniakrigen og uklare tale om Srebrenica-massakren.³ «Selv på den livsfjerne kulturfronten er det forskjell på å være politisk ukorrekt og å støtte massedrap», skrev Berg. Handke hadde også holdt tale i begravelsen til den serbiske statslederen Slobodan Milošević i 2006, og i den lange tråden under FB-posten til Berg rådet det enighet om at tildelingen var forkastelig, en skandale, en skam. Et par spede stemmer lurte på om man ikke kunne ta avstand fra meningsytteren, den politiske Handke, samtidig som man anerkjente forfatterskapet, men de ble raskt forklart av Berg hvor håpløst det var å innta en sånn mellomposisjon: Hamsun kunne umulig ha fått nobelprisen etter Hitler-nekrologen i Aftenposten. Med talen sin i Miloševićs begravelse hadde Handke kompromittert seg for all tid, mente Berg og etter hvert stadig flere.

Øyvind Berg hadde innsikt og interesser i saken fra to kanter, både som litterat med inngående kjennskap til Handkes forfatterskap, og fordi han personlig var knyttet til Bosnia og det tidligere Jugoslavia gjennom en ektefelle derfra. For ham var serberne «aggressoren» i de tidligere jugoslaviske landene og lite annet. Dette var i og for seg helt i tråd med det synet på Bosniakrigen som hadde vært nærmest eneherskende i den norske offentligheten under hele konflikten på Balkan gjennom 1990-tallet. Derfor er det først nå, fem år etter Handke-debatten, at det går opp for meg hvor spesielt det var at daværende kulturminister Thorhild Widvey kalte Handke for «imponerende» og «en verdig

vinner», tilsynelatende helt uanfektet av at Norge bare 15 år tidligere hadde deltatt i en NATO-krig og vært med på å bombe regimet Handke hadde ofret sitt gode navn og rykte for å bifalle.

Å oppleve på nært hold et land som faller fra hverandre, gjør noe med en, også som utlending. Mens Berg hadde sin tilknytning til Sarajevo, hadde jeg min egen, personlige historie med Serbia, som begynte med en tilfeldig togreise i 1989 og ble til en pasjon for landet, menneskene og språket, og for en liten, sedat filleby som heter Ruma og ligger en times kjøretur nordvest for Beograd. I den norske diskursen under krigen på 90-tallet hadde også mine venner i denne lille fillebyen blitt «fascistene», slik de nå igjen ble det i Handke-motstandernes terminologi, og det var dette som trakk meg inn i debatten. I likhet med veldig mange av deltakerne hadde jeg lest lite av Handkes litterære produksjon, men til forskjell fra dem hadde jeg oppfattet ham som en viktig motstemme i årene da «en serber» vekket omtrent den samme frykten og avskyen som «en islamist» gjør i dag.

Per Boye Hansen og resten av juryen trakk seg stille tilbake og ignorerte Berg-sidens protester, og FB-fronten kom til å bli sterkt dominert av prismotstanderne. På utsiden av Facebook lyktes Knausgård, nå også forlegger for Handke, i å gjøre spørsmålet om pris eller ikke pris til selve prøvesteinen for ytringsfriheten og dikningens autonomi. Debatten gikk i bølger på Facebook og i avisspaltene, og over sommeren steg temperaturen til nye høyder fram mot selve prisutdelingen i september. At diskusjonene løp fra tråd til tråd og skanse til skanse, tvang fram klare posisjoner, skrev kritiker Jon Rognlien i Dagbladet, og fremhevet Facebook som en arena der deltakerne kunne nå frem til «essensen i uenighetene på en måte tradisjonelle avisdebatter ikke ville rukkit». ⁴ Det forteller noe om plattformens relevans at en av disse skansene, en Pål Norheim-tråd som strakk seg over en uke den høsten, ble til nærmere 60 boksider i papirdokumentasjonen av kontroversen – mursteinen *Handke-debatten. Dokumentasjon, videreføring, analyse*, redigert av Henning Hagerup og Kaja Schjerven Mollerin, som utkom året etter. ⁵

Mens Rognlien nok hadde de mer

Var ikke samfunnsdebattantene minst like rabiater på 1830-tallet?

intellektuelle FB-veggene i tankene, slengte «Kjør debatt»-folk som Kjetil Rolness seg også på etter hvert. For debattkongene er temaet underordnet, her gjelder det fremfor alt å finne en «dagens sak» med slagsmålpotensial. Som utgangspunkt trenger man en usympatisk antagonist, noen som har gjort noe formastelig slik at kjernetroppene blant FB-vennene kan hakke løs og maltraktere vedkommende lenge nok til at hen blir et offer som vekker medynk i den andre sidens øyne, og så er man i gang. Siden skurken ofte ikke er på Facebook i det hele tatt, som Peter Handke i dette tilfellet, utkjempes slagene som forpostfektninger og ved stedfortredere eller *apologeter*, som man foraktelig kaller hverandre.

I Rolness' dramatisering gikk skurken fra å være folkemordfornekteren Handke til å bli Handke-apologeten Knausgård, og Rolness skrev den norske forfatteren inn i en tenkt scene der han besøker Anders Behring Breivik i fengselet etter 22. juli. ⁶ Rolness' Knausgård føler sympati med massemorderen og gir uttrykk for at han er forhåndsdomt, og når Breivik i dette stykket dør, holder Knausgård minnetalen i begravelsen.

– Dere som er så begeistret for Knausgård som forsvarer Handke som forsvarer Milošević, hadde dere sett på den store forfatterens apologi for Breivik med like beundrende øyne, spurte Rolness, og tagget fire av Knausgårds støttespillere, siden heller ikke Knausgård var til stede på Facebook. Tom Egil Hverven, kritiker, daværende redaktør for Klassekampens Bokmagasinet og en av dem som var tagget, svarte med å si at det er en god regel ikke å svare på hypotetiske spørsmål. Men Rolness ga seg ikke. Ny tagging. «Tom Egil Hverven: Svar heller på spørsmålet, som bygger fullt og helt på det Knaus selv skriver om Handke i kronikken.» Hverven svarte:

«Jeg har sittet gjennom hele rettssaken mot Breivik, og jeg svarer ikke på sånne spørsmål.» Ny tagging. «Tom Egil Hverven: Er det for mye forlangt å få vite hva som er gærnt med spørsmålet ut over at det er 'hypotetisk'?» Ja, hva var galt med spørsmålet? Man kunne spurt tilbake om hva som i utgangspunktet var riktig med Rolness' spørsmål, men da ville nok noen påpekt at et slikt motspørsmål var *meta*.

Oppdateringer av denne typen handler om debatt for debattens skyld, og de måles først og fremst kvantitativt i antall likes og kommentarer; hvor lang og hissig tråden kan bli før den dør ut i mangel på luft. Ikke bare Rolness bruker denne teknikken. Knepet med en provoserende trådstart som inneholder en spissformulert anklage, aller helst mot noen som kan tagges, kan anvendes på nær sagt ethvert emne som inneholder mulig konfliktstoff. Det viktige er å sørge for å ha en tilstrekkelig stor og variert FB-vennekrets til at folk kan bli sinte på hverandre; da har man dessuten gjort sitt for å motvirke den leie tendensen til ekkokamre i sosiale medier. Så kan man overlate tråden til seg selv og gå og gjøre noe annet, kanskje file på en ny, provoserende oppdatering, eller enda bedre, la seg kalle inn til en radiodebatt. Det blir ofte litt komisk, eller flaut, når slike FB-disputter går

videre til enveismediene, særlig til radio: «Du sier noe helt annet nå enn du sa på Facebook!», «Det var du som begynte, du tagget meg først!», eller: «Men nå har du jo blokkert meg, så jeg kan ikke engang lese hva du skriver om meg!» Det som er hverdagspråk på Facebook, virker fort smålig og barnslig når det fortsetter på utsiden, som om alle fortsetter å trykke vilt på Enter-tasten som ikke finnes, ikke forstår at tilhørerne ikke kan oppfatte flere stemmer som snakker i munnen på hverandre.

SAMTALEN SOM PROSESS

En helt annen atmosfære enn i de bråkete Kjør debatt-postene finner vi i avdøde Pål Norheims oppdateringer. Utgangspunktet hans var gjerne en gjennomarbeidet refleksjon over temaet, ofte inkludert betraktninger om egen mangelfull innsikt, og en aktiv tilstedeværelse i diskusjonen, både som moderator og debattant. Der den ene sier «kjør debatt» og lar folk gå i strupen på hverandre, stenger den andre de verste trådene sine ved å skru postene fra «Offentlig» til «Kun meg» mens han går i butikken. Personverninnstillingen «Kun meg» kan høres ut som en spøk i denne ultrasosiale konteksten, men ønsker man fullt herredømme over sin egen FB-vegg, er det

nyttig å kunne låse gjestene ute noen ganger.

For meg personlig ble den lange Norheim-tråden som er gjengitt i Hagerup og Mollerins bok, så viktig fordi det var akkurat her – helt på tampen av striden, etter uker og måneder med de omkostningene som boka beskriver: ødelagte vennskap, sinne og bitterhet – at jeg plutselig snudde 180 grader. I posten tok Norheim opp de store ulikhetene i argumentasjon og ikke minst lydnivå innbyrdes i de to stridende leirene med utgangspunkt i enda noen omdreininger i den onde spiralen debatten var kommet inn i: William Nygaard hadde uttalt at Handke befant seg på utsiden av ytringsfrihetens grenser, noe han raskt beklaget, men så klinte Bernt Hagtvet til med at juryen like gjerne kunne gitt prisen til Joseph Goebbels. Det virket som stadig flere ikke hadde annet til felles enn at de hadde hoppet ned i samme skyttergrav.

Hvorfor var saken blitt så enormt viktig for meg? Forfatteroppøpet «Forsvar for frirommet» var blitt undertegnet av så ulike personer som Vigdis Hjorth og Nina Karin Monsen. Hvem identifiserte jeg meg egentlig med? Det utslagsgivende ble at Handke forspilte sin sjanse til å si noe fornuftig da han først kom til Oslo. Norgesbesøket med prismottakelsen ble et sirkus. På vei inn til festforestillingen i Nationaltheatret måtte den sære østerrikeren gå spissrot mellom opphissede demonstranter som ropte *Handke fascist!* *Handke fascist!* – hvorpå prisvinneren svarte med å rope de mystiske ordene *Jebo te miš!* tilbake til dem. Etterpå forklarte Per Boye Hansen den nysgjerrige offentligheten at det Handke hadde sagt til demonstrantene, «betyr noe sånt som 'la musen knulle deg',⁷ omtrent som om noen skulle ha sagt at å dra på Lopp havet betyr å reise til et bestemt område utenfor vestkysten av Finnmark.

Etter at debatten hadde stilnet, kjøpte jeg *Jugoslavia: Tre reiser*, Handkes forsvarsskrift for serberne som jeg ikke hadde lest på 20 år, nå utkommet i norsk oversettelse på Peli-kanen, Knausgårds forlag. Jeg oppdaget at forfatteren ikke engang hadde stavet navnene på de bosniske elvene riktig. Kanskje «mine» serbere ikke betydde noe for ham når det kom til stykket, kanskje både han og Knausgård tenkte at æresånøyea.

Men hvorfor blir jeg også litt skuffet når jeg nå blar meg fram til Norheims lange Handke-tråd, slik den er gjengitt i Mollerin og Hagerups bok, et par sider etter Jon Rognliens Dagbladet-kommentar om Facebooks fortrinn som et langsommere, mer ettertenksomt medium enn avisene? Det er nok på grunn av alt som går tapt i overgangen fra én plattform til en annen: Det som var spontant og levende mens det pågikk, virker stivere, påstandene mer kategoriske. Det lar seg ikke gjøre å respondere på teksten der og da, å føre kursoren over arket og finne ut hvem de to var som likte den eller den kommentaren. Taggingene er borte. Nå, i ettertid, er det vanskelig å vite om det sagte var godlynt ironi eller giftige sarkasmer. Jeg får en bekreftelse på at en samtale ikke er et resultat, men en prosess, og at den ikke lar seg flytte over i en annen kontekst for veiing og måling etter at den er over.

Litt nedstemt søker jeg opp en annen Norheim-oppdatering fra samme år, om favoritttemaene hvordan vi har det på Facebook, hvordan vi bruker plattformen, og hvordan de andre ser på oss.⁸ Bare du holder deg noenlunde innenfor eller langs de uskrevne, til enhver tid gjeldende reglene for moralsk, estetisk, sosial og politisk anstendighet, kan du skrive omtrent hva og hvordan du vil, skriver han, før han kommer med dagens utblåsning: «Men under disse uskrevne reglene finnes det en annen og mer rigid regel som synes å være særegen for dette mediet: at man skiller klinten fra hveten – og stiller ut klinten.» En lang harang mot litterat- og forfattervenner som skriver «demonstrativt dårligere på Facebook (enn andre steder) – og helst om ingenting», avsluttes med en oppfordring til ikke å skyldes på Zuckerberg, kapitalismen eller andre faktorer. Med andre ord: Skjerp dere, folkens, vis hva dere er gode for.

Å SKJÆRE MENNESKET UT AV TEKSTENE

Pål Norheim er fortsatt savnet på Facebook snart to år etter at han døde i 2017. Fordi oppdateringene hans var så vellykkede både som tekster og som utgangspalter for videre diskusjon, har det også oppstått noen myter om «hans tid», som den gangen da vi diskuterte sivilisert med hverandre. På en måte

Det viktige er å sørge for å ha en tilstrekkelig stor og variert FB-vennekrets til at folk kan bli sinte på hverandre.

er dette ønsketenkning, for folk gikk i synet på hverandre også i Norheims tråder. Som Rolness, kunne han uttrykke seg kort og polemisk, og Rolness kan skrive langt og med mange akademiske referanser. Skillet mellom de to formene, i Handke-debatten og ikke minst i de utallige diskusjonene om islam og innvandring, ligger for det første i det jeg har nevnt, i lysten til å undersøke saken som viktig og interessant i seg selv, ikke bare legge den ut som åte for å tiltrekke seg flest mulig debattglade mennesker. I tillegg handler det om arbeidet med å følge opp trådene sine, og i viljen til å justere syn underveis, la seg påvirke og overbevise, det vil si å sette noe på spill – for seg selv.

Det er mange som holder hjulene i gang og leverer korte og noen ganger litt lengre tekster til vårt norske, deloffentlighetshjørne av Facebook, med ulike arbeidsmåter, motiver og ambisjoner og med ulik suksess i egne øyne, grad av redelighet og ulike former for gjennomslagskraft. Mens akademikere i større land ofte bruker Facebook til deling av artikler, er vi i Norge først og fremst ute etter respons. Jeg gidder sjelden å åpne en lenke til en artikkel uten at noen forteller meg hvorfor akkurat de vil at akkurat jeg skal lese den. «Tanken om at du på en eller annen måte

skulle kunne skjære mennesket ut av tekstene som skaper det og som det skaper selv, virker helt inkohorent på meg», sier Toril Moi i et intervju med Ane Farsethås. Debatten om virkelighetslitteraturen har punktert forestillingen om saklighet som en bestemt, avgrensbar kvalitet ved tekstlige ytringer. «Å kunne si noe offentlig som den personen du er, det er det som er demokrati, ikke sant», sier Moi, og fortsetter: «Du skal ikke måtte forkle deg bak en tredjepersons objektiviserende autoritet. Hva er alternativet? Hvis du ikke klarer å si noe som den du er, da har du faktisk ingen stemme.»⁹

Mois utgangspunkt er feministisk, men det hun sier, har minst like mye relevans for dem som slipper lett til i offentligheten. Hun har ikke noe svar på problemet: Verken hele tiden å påpeke hvem vi er – og nå snakker jeg som norsk kvinne – eller å dekke over at vi taler fra et bestemt ståsted, er løsningen. Og her mener jeg Facebook representerer et håp, som et sted der disse spørsmålene kan fortsette å murre, og der de kanskje med tiden finner sine svar, eller biter av svaret. La oss derfor fortsette å treske våre egne og andres kornaks og prøve å nyttiggjøre oss klinten så vel som hveten. ■

1 Jf. Merete Røsviks leder i *Prosa* 1–2019, der hun skriver om det å sette «omsynet til sak framfor omsynet til personlege preferansar, ambisjonar og interesser» som premisser for intellektuell integritet.
2 «Habermas svarer», *Morgenbladet* 25. november 2005. Spørsmålet kom fra Hanne Andrea Kraugerud.
3 Øyvind Berg: «Utøya som idyll». FB-oppdatering og innlegg i

Aftenposten 25. mars 2014.
4 «En opphøyd dikter». *Dagbladet* 23. september 2014.
5 Henning Hagerup og Kaja Schjerven Mollerin (red.), *Kolon* forlag 2015.
6 Kjetil Rolness: offentlig FB-oppdatering 11. oktober 2014.
7 Per Boye Hansen: «Det Peter Handke sa», kronikk i *Aftenposten* 7. oktober 2014.

8 Pål Norheim: offentlig FB-oppdatering 24. april 2014. Erling E. Guldbrandsen er kreditert for formuleringen om klinten og hveten.
9 Ane Farsethås: *Grenseverdier. Sannhet og litterær metode. Ti intervjuer og et essay*, Cappelen Damm 2018 (s. 265).